

GENÇ YAŞ EVLİLİKLERİNİN ANNE VE ÇOCUK SAĞLIĞI ÜZERİNE ETKİLERİ

Meltem Çöl*

Deniz Çalışkan*

Recep Akdur*

Gençlik dönemine ilişkin sağlık sorunları arasında, çeşitli riskler getiren, erken yaş evlilikleri ve buna bağlı olarak şırken gebelikler önemli bir yer tutmaktadır. Bilindiği gibi, ülkemizde evlilik ve gebelik yaşı ortalaması düşüktür (4). Gelişmiş ülkelere bakıldığında da, hemen hemen hepsinde adölesan gebelik insidansının giderek arttığı ve bir halk sağlığı problemi haline geldiği görülmektedir (5). Ancak, bu ülkelerle aramızda sosyo-kültürel farklılıkların olması, sorunun biraz daha farklı biçimlenmesine neden olmaktadır. Örneğin; bu ülkelerde adölesan gebelikler, evlilik dışı olmakta, bazı sosyal ve psikolojik zorlukları içermektedir (5). Ülkemizde ise, erken gebelikleri esas belirleyici faktör, erken evliliklerdir.

Adölesan çağda fiziksel, biyolojik ve en önemlisi de sosyal gelişimin tamamlanmamış olması bu dönemdeki doğumlarda hem anne hem de çocuk yönünden riskler getirmektedir. Ayrıca ülkemizde, aile planlaması hizmetlerinden yeterince yararlanılmaması nedeniyle, erken evlilikler doğurganlık özelliklerini de olumsuz etkilemekte ve doğurganlık hızını artıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda, belirli bir bölgede evlilik yaşı ortalamasını belirlemenin yanısıra, genç yaş evliliklerinin doğurganlık özelliklerine nasıl yansıdığına tespit ederek, anne ve çocuk sağlığı üzerine etkilerini araştırmak amaçlanmıştır.

MATERYAL ve METOD

Araştırma, Park Sağlık Ocağı bölgesinde, 15-49 yaş grubu evli 3500 kadından rastgele örnekleme ile seçilen 359 kişiye anket uygulanarak yürütülmüş kesitsel bir çalışmadır. Ancak formları kadınların evlerin-

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı,
Geliş Tarihi : 7 Haziran 1993 Kabul Tarihi : 8 Kasım 1993

de, hekim tarafından yüzyüze görüşülerek doldurulmuş ve 20 yaşın altında evlenen 221 kadın ile 20 yaş ve üzerinde evlenen 138 kadın, incelenen özellikler yönünden, karşılaştırılarak sonuçlar elde edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya alınanların, yaş ortalaması 32.24 ± 7.22 olup, ilk evlilik yaşı ortalaması 19.06 ± 3.21 , eşlerinin ilk evlilik yaşı ortalaması ise 23.43 ± 3.21 olarak bulunmuştur. Örneklem ile belirlenen 359 kişinin 221'i (% 61.6) 20 yaşın altında evlenirken, 138'i (% 38.4) 20 yaş ve üzerinde evlenmiştir.

20 yaş altında ve üstünde evlenmiş olanlar, şuanki yaşları, öğrenim düzeyleri, oturdukları konut tipi, çalışıp çalışmamaları, eşlerinin öğrenim durumu, mesleği ve kişi başına düşen yıllık gelir gibi sosyo-demografik faktörler yönünden karşılaştırılmıştır (Bkz. Tablo I).

Tablo I'den de görüldüğü gibi, şuan ileri yaşta olanlar daha erken yaşta evlenmişlerdi. Özellikle 35 yaş üzerinde olanların 20 yaş altında evlenme oranları daha yüksek bulunmuştur ($p < 0.05$). Erken yaşta evlenmiş olan kişilerin öğrenim düzeyleri daha düşük ($p < 0.001$) ve daha büyük bir bölümü gecekonduda oturmaktadır ($p < 0.05$). Buna karşılık, çalışan kadınların büyük çoğunluğu 20 yaş ve üstünde evlenmiş olanlardı ($p < 0.0001$). Yine 20 yaş ve üstünde evlenmiş kadınların eşlerinin öğrenim durumu ve meslek statüsü daha yüksek, kişi başına düşen yıllık gelirleri daha fazlaydı ($p < 0.0001$). Bölgede, akraba evliliği oranı % 23.9 olarak bulunmuş olup, akraba evliliği yapmış olma yönünden, iki grup arasında anlamlı fark yoktur ($p < 0.05$).

Evlilik yaşı ortalamasının 19.06 ± 3.21 olduğu bölgede, ilk gebelik yaşı ortalaması ise 20.54 ± 3.21 olarak bulundu. 20 yaşın altında evlenmiş olanlarda, evlilik yaşı ortalaması 17.05 ± 1.52 , ilk gebelik yaşı ortalaması 18.93 ± 2.28 iken, 20 yaşın üstünde evlenmiş olanlarda, bu ortalamalar sırasıyla; 22.27 ± 2.51 ve 23.26 ± 2.66 olarak bulundu. Bu iki grup arasında hem evlilik, hem de gebelik yaşı ortalamaları açısından farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.001$).

Bölgede ortalama doğum sayısı 2.41 ± 1.43 iken, 20 yaş altında evlenenlerde 2.79 ± 1.48 , 20 yaş ve üzeri evlenenlerde ise 1.79 ± 1.1 bulunmuş olup, aradaki fark anlamlıdır ($p < 0.001$).

Tablo I : Kadınların Evlilik Yaşı ve Bazı Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.

	Evlilik Yaşı				Toplam	
	<20 yaş		>20 yaş			
	n	%	n	%	n	%
Şuanki yaş						
<35 yaş	122	56.7	9468.1		216	61.2
>35 yaş	93	43.3	4431.9		137	38.8
Öğrenim durumu						
İlk ve <i>i</i>	184	83.3	6748.6		251	69.9
Orta ve <i>f</i>	37	16.7	71	51.4	108	30.1
Konut tipi						
Gecekondu	116	52.5	5539.9		171	47.6
Apartman	105	47.5	8360.1		188	52.4
Çalışma durumu						
Çalışıyor	8	3.6	3928.3		47	13.1
Ev hanımı	213	96.4	9971.7		312	86.9
Eşinin öğrenim durumu						
İlk ve <i>i</i>	136	61.5	52	37.7	188	52.4
Orta ve <i>î</i>	85	38.5	86	62.3	171	47.6
Eşinin mesleği						
Y. dereceli memur - memur	59	26.7	6647.8		125	34.8
İşçi-esnaf-geçici işçi - işsiz	162	73.3	72	52.2	234	65.2
Kişi başına düşen yıllık gelir						
9 milyon ve J, 9 milyonun f	170	76.9	61	44.2	231	64.4
	51	23.1	77	55.8	128	35.6
Eşiyle akrabalığı						
Yok	164	74.2	109	78.9	273	76.1
Var *	57	25.8	29	21.1	86	23.9

X² = 4.11
p < 0.05
(Şuan 20 yaşın
altında olan 6 kişi
değerlendirmeye
alınmamıştır.)

X² = 47.02
p < 0.0001

X² = 4.94
p > 0.05

X² = 43.19
p < 0.0001

X² = 18.44
p < 0.0001

X² = 15.79
p < 0.0001

X² = 38.23
p < 0.0001

X² = 0.82
p > 0.05

Evlilik yaşı ile doğum sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde; 20 yaş ve üzerinde evlenmiş olanlarda, hiç doğum yapmamış veya toplam 1-2 tane doğum yapmış olanların oranı daha yüksek iken, 20 yaşın altında evlenmiş olanlarda ise doğum sayısı 3-4 veya 5 ve üzeri olanlar daha yüksek oranda idi. Doğum sayıları yönünden, bu iki grup arasında görülen fark anlamlıdır (p < 0.0001).

Ortalama gebelik sayısı tüm grupta 3.83 ± 2.73 iken, 20 yaş altında evlenenlerde 4.42 ± 2.9, 20 yaş ve üstünde evlenenlerde ise 2.87qr2.1 olarak bulunmuştur ki; ortalamalar arası fark anlamlıdır (p < 0.001).

Tablo II : Kadınların Doğum Sayısı ve Evlilik Yaşına Göre Dağılımı.

Doğum sayısı	<20 yaş		Evlilik yaşı >20 yaş		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Yok	12	5.4	14	10.1	76	7.2
1-2 tane	88	39.8	93	67.4	181	50.4
3-4 tane	97	43.9	28	20.3	125	34.8
>5 tane	24	10.9	3	2.2	27	7.5
Toplam	n 221	100.0	138	100.0	359	100.0
	% 61.6		38.4		100.0	

$$X^2 = 37.53 \quad p < 0.0001$$

Evlilik yaşı ve gebelik sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde; hiç gebeliği olmayanlar ve toplam 1-4 tane gebeliği olanlar 20 yaş ve üzerinde evlenenlerde yoğunlaşırken, 5 ve üzeri gebelik sayısı 20 yaş altında evlenenlerde daha yüksek oranda idi ($p < 0.001$) (Bkz. Tablo III).

Tablo III : Kadınların Gebelik Sayısı ve Evlilik Yaşına Göre Dağılımı.

Gebelik sayısı	<20 yaş		Evlilik yaşı >20 yaş		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Yok	5	2.3	10	7.3	15	4.2
1-4 tane	132	59.7	102	73.9	234	65.2
>5 tane	84	38.0	26	18.8	110	30.6
Toplam	n 221	100.0	138	100.0	359	100.0
	% 61.6		38.4		100.0	

$$X^2 = 17.86 \quad p < 0.001$$

Şuanki yaş ile doğum ve gebelik sayısı ilişkisi incelendiğinde, yaş ilerledikçe doğum ve gebelik sayılarının anlamlı oranda arttığı görüldü ($p < 0.0001$). 20 yaş altında evlenmiş olanların daha fazla doğum ve gebeliklerinin olması bu kişilerin ileri yaşta olmasına bağlı olabilir düşüncesiyle, her yaş grubunda 20 yaş altında, ve üstünde evlenenler doğum ve gebelik sayısı yönünden karşılaştırıldı. Tablo IV'de görüldüğü gibi, aynı yaştaki gruplar içinde, yani hem 35 yaşın altındaki, hem de

35 yaşın üstündeki grupta 20 yaş altında ve üstünde evlenenlerin doğum sayılan istatistiksel olarak farklı idi. Gebelik sayısı ile de benzer ilişki bulundu ($p < 0.001$).

Tablo IV : Kadınların Araştırma Esnasındaki Yaşı, Evlilik Yaşı ve Doğum Sayısına Göre Dağılımı.

Yaş Grubu	Evlilik Yaşı	Yok	Doğum Sayısı			Toplam	
			1-2	3-4	5 ve üzeri		
<35 yaş	<20 yaş	n	10	67	51	128	$X^2 = 19.58$ $p < 0.0001$
		%	7.8	52.4	39.8	100.0	
	>20 yaş	n	10	72	12	94	
		%	10.6	76.6	12.8	100.0	
>35 yaş	<20 yaş	n	2	21	70	93	$X^2 = 11.04$ $p < 0.01$
		%	2.2	22.6	75.3	100.0	
	>20 yaş	n	4	21	19	44	
		%	9.1	47.7	43.2	100.0	

Kadınlar, 5'li yaş grupları halinde gruplanarak, bu gruplardaki 20 yaş altında ve üstünde evlenenlerin ortalama doğum ve gebelik sayıları incelendiğinde son grup hariç (ki bu grupta sayı düşüktür), her grupta ortalamalar istatistiksel olarak da fark gösterdi. Her grupta, 20 yaş altında evlenenlerin ortalama doğum sayıları daha yüksek idi. Ortalama gebelik sayılarına bakıldığında aynı ilişki gözlemlendi (Tablo V). Buradan hareketle; evlilik yaşının, kadının şuanki yaşının etkisinin dışında, doğum ve gebelik sayısını etkileyen ayrı bir faktör olduğu sonucuna varıldı.

Öğrenim düzeyinin, doğum ve gebelik sayılarıyla ilişkili olduğu, öğrenim düzeyi düştükçe, doğum ve gebelik sayılarının anlamlı ölçüde arttığı görüldü ($p < 0.001$). Aynı öğrenim düzeyindekilerin, evlilik yaşına göre doğum ve gebelik sayıları incelendiğinde hem ilkökul ve daha az öğrenim görenler grubunda, hem de ortaokul ve üzeri öğrenim görenler grubunda, 20 yaş altında evlenenlerin, 20 yaş ve üzerinde evlenenlere göre doğum sayıları daha yüksek olup, iki grup arasındaki bu fark anlamlıdır (Bkz. Tablo VI). Gebelik Sayısı için de benzer ilişki bulundu ($p < 0.001$).

Tablo V : Kadınların Şuanki Yaşı, Evlilik ve Ortalama Doğum Sayılarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Evlilik Yaşı	Ortalama Doğum Sayısı	İstatistiksel Değerlendirme (t testi)
15-19	<20 yaş	0.66	-
	>20 yaş	-	
20-24	<20 yaş	1.25	p<0.05
	>20 yaş	0.70	
25-29	<20 yaş	2,45	p<0.001
	>20 yaş	1.30	
30-34	<20 yaş	3.25	p<0.001
	>20 yaş	2,04	
35-39	<20 yaş	3.20	p<0.001
	>20 yaş	2.21	
40-44	<20 yaş	3.79	p<0.01
	>20 yaş	2.46	
45-49	<20 yaş	3.47	p>0.05
	>20 yaş	3.66	

Tablo VI : Kadınların Öğrenim Durumu, Evlilik Yaşı ve Doğum Sayılarına Göre Dağılımı.

Öğrenim Durumu	Evlilik Yaşı	Doğum Sayısı				Toplam	
		Yok	1-2	3 ve Üzeri			
İlk ve X	<20 yaş	n	8	68	108	184	X ² = 7.09 p<0.05
		%	4.3	36.9	58.7	100.0	
	>20 yaş	n	4	32	28	67	
		%	10.5	47.8	41.9	100.0	
Orta ve t	<20 yaş	n	4	20	13	37	X ² = 19.01 p<0.001
		%	10.8	54.1	35.1	100.0	
	>20 yaş	n	7	61	3	71	
		%	10.8	85.9	4.2	100.0	

Her öğrenim düzeyinde, evlilik yaşma göre gebelik ve doğum sayıları ortalamaları alındığında; 20 yaş altında evlenenlerde ortalamaların daha yüksek olduğu görülmüştür.

Konuya yaşayan çocuk sayıları yönünden bakıldığında da; 20 yaş altında evlenmiş olanlarda çocuk sayısı ortalaması 2.6 ± 1.2 , 20 yaş üstünde evlenmiş olanlarda 1.75 ± 1.03 olup, aradaki fark anlamlı görülmüştür ($p < 0.001$).

Bölgede spontan düşük ortalaması 0.35 ± 0.84 , istemli düşük ortalaması ise 0.88 ± 1.52 bulundu. Spontan düşükler yönünden iki grup arasında fark bulunmazken, istemli düşük ortalamaları, 20 yaş altında evlenenlerde 1.04 ± 1.78 , 20 yaş ve üzeri evlenenlerde 0.61 ± 0.92 bulunmuş olup aradaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Ayrıca yaş ilerledikçe istemli düşük oranlarının arttığı ($X^2 = 34.83$, $p < 0.001$) ancak öğrenim düzeyiyle yakm bir ilişkinin bulunmadığı görüldü ($X^2 = 4.71$, $p > 0.05$).

Her yaş grubu içinde, evlilik yaşma göre düşük ortalamalarına bakıldığında yine 20 yaş altında evlenenlerde ortalamalar daha yüksek olmasına karşın, aradaki farklar istatistiksel anlamlılık düzeyinde değildir (Tablo VIII).

Tablo VIII : Kadınların Araştırma Sırasındaki Yaşı, Evlilik Yaşı ve İstemli Düşük Ortalamalarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Evlilik Yaşı	İstemli Düşük Ortalaması	İstatistiksel Değerlendirme
15- 19	<20 yaş	0.00	—
	>20 yaş	0.00	
20-24	<20 yaş	0.12	p>0.05
	>20 yaş	0.11	
25-29	<20 yaş	0.70	p>0.05
	>20 yaş	0.30	
30-34	<20 yaş	0.67	p>0.05
	>20 yaş	0.75	
35-39	<20 yaş	1.57	p>0.05
	>20 yaş	0.96	
40-44	<20 yaş	1.75	p>0.05
	>20 yaş	0.92	
45-49	<20 yaş	2.21	p>0.05
	>20 yaş	0.66	

Bunlara ilaveten, 2 yıldan kısa gebelik aralıklarının 20 yaşın altında evlenenlerde daha yüksek oranda görüldüğü ($p < 0.001$), gebelik sırasında problem görülmesi yönünden 2 grup arasında anlamlı farkın olmadığı saptandı ($p > 0.05$).

Erken evlilikler, riskli erken gebeliklere neden olduğundan, 20 yaş altında ve üstünde evlenenlerin 1. gebeliklerinin sonuçlarına bakıldı. Sayısal yetersizlik nedeniyle istatistik değerlendirme yapılamamış olmakla birlikte, 20 yaş altında evlenenlerde prematüre, düşük doğum ağırlıklı bebek ve ölü doğumun bir miktar yüksek olmasına karşın sezaryen, spontan düşük ve istemli düşüklüğün de 20 yaş üstünde evlenenlerde daha yüksek olduğu görüldü (Tablo IX).

Tablo IX : Kadınların, Gebeliklerin Sonlanış Biçimi ve Evlilik Yaşına Göre Dağılımı.

1. Gebeliğin Sonlanışı	<20 yaş		Evlilik yaşı >20 yaş		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Yok	9	4.1	11	8.0	20	7.2
Normal Canlı Doğum	140	63.3	77	55.8	217	60.4
Sezaryen	5	2.3	12	8.7	17	4.7
Spontan Düşük	24	10.9	17	12.3	41	11.5
İstemli düşük	0	0.0	3	2.2	3	0.8
Ölü Doğum	6	2.7	3	2.2	9	2.5
Prematüre	7	3.2	4	2.9	11	3.1
D.D.A.	17	7.7	5	3.6	22	6.1
İri Hebek	13	5.9	6	4.3	19	5.3
Toplam	n 221	100.0	138	100.0	359	100.0
	% 61.6		38.4		100.0	

Tüm gebelikler dikkate alınarak, 20 yaş altı ve üstü evlenenler karşılaştırıldığında, 25 prematür bebeğin 14'ü, 69 düşük doğum ağırlıklı bebeğin 45'i, 20 tane ölü doğumun 14'ü, 20 yaş altında evlenenlere aitti. Aradaki farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı.

Bebek ölümleri yönünden bakıldığında, bebek ölümü olan toplam 42 kadının 33'ü (% 78), başka bir ifadeyle, toplam 57 bebek ölümünün 48'i (% 84), 20 yaş altında evlenenlerde görüldü ki aradaki fark anlamlı bulundu (Tablo X).

Tablo X : Kadınların Bebek Ölümü ve Evlilik Yaşına Göre Dağılımı.

Bebek Ölümü	Evlilik yaşı				Toplam	
	<20 yaş		>20 yaş		n	%
	n	%	n	%	n	%
Yok	189	85.5	129	93.5	318	88.6
1 tane	21	9.5	9	6.5	30	8.4
2 tane	6	2.7	0	0.0	6	1.7
3 tane	5	2.3	0	0.0	5	1.4
Toplam	n 221	100.0	138	100.0	359	100.0
	% 61.6		38.4		100.0	

$$X^2 = 8.37 \quad p < 0.05$$

Çocuk ölümleri incelendiğinde de toplam 7 olan 1-14 yaş çocuk ölümlerinin hepsinin 20 yaş altında evlenmiş kadınlara ait olduğu görüldü.

TARTIŞMA

Çalışmamız sonuçlarına göre; Park Sağlık Ocağı bölgesindeki kadınlarda ilk evlilik yaşı ortalaması 19.06 ± 3.21 olarak bulunmuştur.; Bu yaş ortalaması, Türkiye ve Ankara ili geneli için verilen 19.0 ile aynıdır (il). Buna karşılık Ankara il merkezi için bulunan 20.3'ten daha düşüktür. Bu düşüklük bölgenin yarı kentsel bölge olması ile açıklanabilir.

H. Ü. Nüfus Etüdüleri Enstitüsünün 1988 araştırmasında bulunan, kadınlar için 18.2'lik ilk evlilik yaşı ortalaması gerek bizim çalışmamızda bulduğumuz ve gerekse DİE verilerinden daha düşüktür (4,11). Aynı şekilde bölgesel düzeyde yapılan, diğer birçok araştırmadan elde edilen ilk evlilik yaşı ortalamaları (1,3,6,7) bölgede bizim bulunduğumuz ortalamadan daha düşüktür. Bu farklılıklar bölgenin kırsal, kent olması ya da araştırmanın yapıldığı zaman ile ilişkilidir. Nitekim, genel olarak, yılların ilerlemesi ile birlikte ilk evlenme yaşının yükseldiği tesbit edilmiştir (15). Aynı şekilde Sümbüloğlu ve arkadaşlarının tespitlerine göre Ankara ilinde 1976 yılında ilk evlilik yaşı ortalaması 17.3 - 17.5 olarak tespit edilmişken (14), bu ortalama 1988 yılında 19.0'a yükselmiştir (11).

Bölgedeki kadınların 20 yaş altında evlenme oranı % 61.6 olarak tespit edilmiştir. Bu oran Sümbüloğlu ve arkadaşlarının Ankara gecekondu kesimi için, 1976'da buldukları % 82.2'lik orandan önemli miktarda düşüktür (14). Bu fark iki araştırmanın yapıldığı zaman dilimi ile ilgili olabilir.

20 yaş altında evlenmiş olan kadınların, şuan daha ileri yaşta oldukları öğrenim düzeylerinin düşük olduğu, daha çok gecekondu oturdukları, çoğunun çalışmadığı, eşlerinin öğrenim düzeylerinin, meslek statülerinin ve kişi başına düşen yıllık gelirlerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Erken evlenenlerin gebelik yaşı ortalamasının da düşük olduğu görülmüştür (18.93 + 2,28). Böylece erken evlilikler, gebelik, doğum, lohusalık gibi anne sağlığına yönelik olayların erken yaşta ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bölgede ortalama doğum sayısı 2.43, ortalama gebelik sayısı 3.83 olup, bölgesel düzeydeki birçok araştırmaya göre düşüktür (2,6,7,8). 1989 Nüfus araştırmasında doğum sayısı yönünden Türkiye kent ortalamaları bölgelere göre 4.87 - 3.01 olarak değişmekte olup (10), çalışmamızda bulunan ortalama, buna göre, oldukça düşüktür. Bu fark bölgedeki aile planlaması hizmetlerinin yerleşmiş olması ile açıklanabilir.

Evlilik yaşına göre karşılaştırıldığında 20 yaş altında evlenenlerde, 20 yaş üstünde evlenenlere göre, ortalama gebelik ve doğum sayıları oldukça yüksek bulunmuş, aradaki farklar anlamlı görülmüştür. Ayrıca sayısal olarak bakıldığında da ileri gebelik ve doğum sayıları, 20 yaş altında evlenmiş olanlarda daha yüksek oranlar göstermektedir.

Kişilerin şuan ki yaşları ve öğrenim düzeylerinin de doğum ve gebelik sayılarını arttırdığı bilinmekte olup, bu çalışmayla da gösterilmiştir. Ayrıca, her yaş grubu ve öğrenim düzeyindeki kişiler, evlilik yaşma göre incelenmiş, 20 yaş altı ve üstünde evlenenlerin doğum ve gebelik sayılarının, anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuçta evlilik yaşının doğum ve gebelik sayılarını etkileyen bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmamızda genel olarak istemli düşük ortalaması $0.88 + 1.52$ bulundu. Bu oran, daha önce yapılmış araştırmalardaki oranlardan daha yüksektir (2,7). Bu durum, ülkemizde, istemli düşük oranının giderek artmasından kaynaklanmaktadır (4).

İstemli düşük ortalama sayıları da, 20 yaş ve üzerinde evlenenlere göre, 20 yaş altında evlenenlerde anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur. Çok sayıda gebelik¹ orin bir kısmı istemli düşükle sonlandırılmakta, bu da anne sağlığı yönünden riski arttırmaktadır. Yine kısa gebelik aralıklarına, erken evlenenlerde daha sık rastlandığı tespit edilmiş olup, bu da anne ve çocuk sağlığı yönünden riskler getirmektedir.

İlk doğumlarda, prematüre doğum, ölü doğum ve düşük doğum ağırlıklı bebek oranları 20 yaş altında evlenenlerde bir miktar yüksek bulunmuş ancak istatistiksel olarak değerlendirilememiştir.

Bebek ölümleri incelendiğinde ise, 20 yaş altında evlenen grupta, anlamlı ölçüde yüksek oranlar bulunmuştur. Bu bulgu, Yaşamış'ın Ankara kentinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarıyla benzer olup, genç yaşta evlenmeler ile bebek ölümleri arasında yakın bir ilişki olduğunu gösterir ve destekler yöndedir (16). Aynı şekilde Tezcan'ın araştırmalarında da 20 yaş altı annelerde bebek ölüm riski en yüksek bulunmuştur (12,13). Nüfus Etüdlere Enstitüsünün yaptığı araştırmalarda göstermiştir ki, erken yaştaki annelerin bebeklerinin ölme olasılığı, özellikle de kentsel bölgelerde çok daha yüksektir. Hatta annenin doğumdaki yaşının etkisinin, eğitim düzeyine göre daha belirgin hale geldiği belirtilmektedir (9).

Çalışmamızda, 20 yaş altı ve üstünde evlenenlerin tüm bebek ölümleri incelenmiştir. 20 yaş altında evlenen grupta daha yüksek oranlarda bebek ölümlerinin bulunmasında annenin doğumdaki yaşma ilaveten, bu grupta kısa aralıklı ve fazla sayıda doğumların olmasının etkili olacağı düşünülmüştür.

Ayrıca istatistiksel değerlendirme yapılamamış olmakla birlikte, tüm çocuk ölümlerinin 20 yaş altında evlenenlere ait olduğu görülmüş, erken evliliklerin bu durum üzerinde de etkili olabileceği düşünülmüştür.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Sonuçta bölgemizdeki doğurgan çağdaki evli kadınların % 61.6'sının 20 yaş altında evlendiği ve evlilik yaşı ortalamalarının 19.06 olduğu görülmüştür. Erken evliliklerin şuanki yaş ve öğrenim durumunun etkisine ilaveten, sık ve fazla sayıda gebelik, doğum ve düşüklere neden olduğu, bebek ve çocuk ölümlerinde etkili olabileceği, bu nedenle de hem anne, hem de çocuk sağlığı için riskler taşıdığı belirlenmiştir.

Bu nedenle, toplumun erken yaş evliliklerinin sakıncaları konusunda eğitilmesi ve bu grubun aile planlaması hizmetlerine öncelik verilmesi gerekmektedir.

ÖZET

Çalışmamız erken yaş evliliklerini etkileyen faktörler ve bu evliliklerin doğurganlık özellikleri ve ana çocuk sağlığına nasıl yansıdığını tespit amacıyla planlanmıştır.

Park Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 yaş grubu 3500 kadından rastgele örnekleme ile seçilen 359 kişiye anket uygulamak suretiyle yürütülmüştür.

Sonuçta; ilk evlilik yaşı ortalaması 19.06, 20 yaş altında evlenme oranı % 61.6 olarak bulunmuştur. Kadının evlilik yaşını çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerin etkilediği, 20 yaş altında evlenmenin şuanki yaş ve öğrenim düzeyinin etkisine ilaveten, doğum, gebelik ve düşük sayılarını artırdığı, bebek ve çocuk ölümlerine etkili olduğu görülmüş, bu nedenle hem anne hem de çocuk sağlığı için riskler taşıdığı belirlenmiştir.

Bu bulgulardan hareketle; toplumun erken yaş evlilikleri konusunda eğitilmesi ve bu grubun Aile Planlaması hizmetlerine öncelik verilmesi sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Genç yaş evliliği, anne ve çocuk sağlığı.

SUMMARY

The Effect of Young Age Marriages on the Health of Mother and Child

This study has been planned to determine the factors about marrying in young age and the influence of those marriages on fertility and maternal and child health. 359 subjects have been chosen by random sampling method out of 3500 women who were 15-49 years old and living in Park Sağlık Ocağı Region of AÜTF Public Health Department and a questionnaire has been filled for each of the subjects.

The average age in the first marriage was 19.06 and the percentage of women married under 20 years of age was % 61.6. It has been found that marital age of women has been affected by various social and economical factors. Marrying under 20 years of age, in addition to the

effects of current age and educational status, has increased the number of births, pregnancies and abortions as well as infant and child mortality rates.

Young age marriages has been determined as a risk factor in maternal and child health. Education about young age marriages should be given to the community and special attention should be paid to the family planning services about young married women.

Key Words : Young age marriages, maternal and child health.

KAYNAKLAR

1. Açık Y Sezer E : «15-49 Yaş Grubu Evli Kadınların Kullandıkları Aile Planlama Yöntemleri ve Aile Planlamasına İlişkin Bilgi ve Tutumları» III. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Kongre Özet Kitabı, 30 Nisan — 2 Mayıs 1992 Ankara. H.Ü. Tıp Fakültesi.
2. Balkan G : «Çubuk İlçesi Merkez Mahalle ve Akkusulu Köyünde Ailelerin Gebeliği Önleyici Yöntem Kullanmalarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Uzmanlık Tezi, 1984.
3. Güven S : «Yenikent Sağlık Ocağı Köysel Bölgesinde 15-44 Yaşlar Arası Evli Kadınların Sağlık Düzeylerinin Tespiti ile İlgili Araştırma» Uzmanlık Tezi, 1972.
4. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, «1988 Doğurganlık ve Aile Sağlığı Araştırması» Ankara 1989.
5. International Children's Centre, WHO, «Family Health and Family Planning» 1979.
6. Kalyoncu C ve Arkadaşları : «Kadınlarda Evlenme Yaşı, Çocuk Sayısı ve Aile Planlaması» Halk Sağlığı Günleri, Bildiri Özetleri, Sivas 20 - 22 Haziran 1989.
7. Kanık M : «Ortabereket Sağlık Ocağı Bölgesinde Doğurganlık Çağındaki Kadınların Aile Planlamasına Karşı Tutumları Hakkında Sosyal Araştırma» Uzmanlık Tezi, 1972.
8. Pekşen Y Dünder G : «Taftan Merkez Sağlık Ocağı Bölgesindeki 15-49 Yaş Kadınlarda Bir Doğurganlık Araştırması» III. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. Bildiri Özet Kitabı, İstanbul 22-25 Mayıs 1990.
9. Tunçbilek E : «Türkiye'de Bebek Ölümleri, Temel Etkenler» H.Ü. Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, Ankara, 1988.

10. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü «Türkiye İstatistik Yıllığı 1991» Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Kasım 1992.
11. T.C. Başbakanlık D.İ.E. «Evlenme İstatistikleri» 1988, DİE Matbaası, Ankara, 1990.
12. Tezcan S : «Türkiye'de Bebek ve Çocuk Ölümleri», H.Ü.T.F. Halk Sağlığı A.B.D. Yayın No : 85/26,Ankara, 1985.
13. Tezcan S : Medico-Social Causes and Preventability of Infant Deaths in Etimesgut Health District, Nüfus Bilim Dergisi Cilt 7, Yıl : 1985.
14. Sümbüloğlu K Bertan M Fiřek N : Family Formation Patterns and Health, WHO. 1976.
- 3 5. Üner S : Türkiye Nüfusu HÜNEE, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara, 1984.
- K\ Yaşamış FD : «Bebek Ölümlerinin Çevresel Nedenleri» Lider Matbaacılık, Ankara, 1991.